
Б.Ачкіназі**РОСІЙСЬКИЙ ФАКТОР У ВІДНОСИНАХ ДИРЕКТОРІЇ УНР З ФРАНЦІЄЮ**

14 грудня 1918 р. в Києві утвердилася влада Директорії і було відновлено Українську Народну Республіку (УНР). Це відбулося після закінчення Першої світової війни, коли держави-переможниці (Англія, Франція, США) на мирній конференції 1919 р. в Парижі вдалися до розбудови нової міжнародної системи. За часи Директорії українські національні демократи дістали ще один шанс «розбудувати незалежну державу та здобути міжнародне визнання»¹.

Головними чинниками, що вирішили в цей період долю української державності, стали зовнішні втручання. Серед них, поряд з польським, вирішальне значення набув російський фактор у вигляді більшовицького «експорту революції» і протилежного за знаком контрреволюційного білого руху. У своєму примхливому сполученні ці обидва антагоністичних явища виступали ворогами незалежності України. З початку 1918 р. з'являється новий чинник - Франція, яка в роки війни, за угодою з Великобританією від 23 грудня 1917 р., дістала свою «зону дій»: Україну, Бессарабію і Крим. У січні 1918 р. уряд Ж.Клемансо де-факто визнає Центральну Раду і намагається об'єднати сили УНР і білих у протистоянні більшовизму. Пронімецька орієнтація Ради, а потім і Української Держави гетьмана П.Скоропадського зводять французький вплив нанівець. Повною мірою він виявляється при Директорії, коли французькі війська з'являються в Причорномор'ї, а представники військових і дипломатичних місій беруть участь у розв'язанні справ на Сході і Заході України, зокрема в стосунках УНР з Добровольчою армією А.Денікіна.

В українській історіографії утвердилась думка, підкріплена багатьма фактами, що Франція надавала підтримку А.Денікіну в його діях на Україні. Так, Т.Гунчак доводить: «У той саме час, коли більшовики готували напад на Україну з півночі, на півдні, в Яссах, верхівка російського монархічно-соціалістичного табору радилася, як відбудувати «єдину неділиму» Росію. Їхній бік узяв представник Франції Енно, що аж ніяк не було на користь українцям». Відносно ж того, що війська Директорії, які взяли Київ 30 серпня 1919 р., змушені були покинути його на домагання денікінського генерала Бредова, Т.Гунчак зауважує: «Уступили

українці ще й тому, що за Білою армією стояли Англія і Франція, а у молодій державі і так було досить ворогів»². У свою чергу В.Ф.Солдатенко також пише про надання Францією допомоги армії А.Денікіна, хоча і відмічає певну еволюцію у ставленні до українського руху: «Французи незмінно підтримували російських великодержавників, а в самій Україні робили ставку на російських офіцерів – добровольців. Лише поступово вони почали визнавати українців як силу, здатну протистояти більшовизмові, і через це погодилися на переговори з ними»³.

Професор Українського Вільного університету і викладач Паризького університету В.Косик доводив, що Україна об'єктивно прагнула до стратегічного партнерства з Францією у протистоянні більшовизму. Проте ставка урядів Ж.Клемансо і А.Мільерана на Польщу і білу Росію не дозволила реалізувати цю орієнтацію⁴.

Отже, історики обмежуються констатацією самого факту допомоги білому рухові з боку Франції. Спеціальних досліджень щодо ролі російського фактору у франко-українських відносинах доби визвольних змагань не проводилося, хоча його значущість ніким не заперечується. Неординарність проблеми полягає у тому, що в публіцистиці, спогадах, нотатках, історичних працях діячів білого руху допомога з боку союзників, перш за все французів, подається як абсолютно недостатня. Підкреслюється, що французькі урядовці, ставши на шлях інтервенції, переслідували свої корисні цілі й ішли на змову з «сепаратистами» національних окраїн, зокрема українськими, що прагнули до відокремлення від Росії⁵.

Цікавими в цьому контексті є міркування Головнокомандувача Збройними Силами Півдня Росії генерала А.Денікіна, висловлені у відомій історико-мемуарній праці «Нариси російської смуті». В концептуальному плані вона відбиває великодержавницькі позиції білого руху, який домагався знищення більшовицького правління, відновлення єдиної і неподільної Росії та посідання нею чільного місця в синкліті союзних держав. Кажучи про ставлення Франції до добровольців, він стверджує: «Ми не отримали від неї ані реальної допомоги, ані твердої дипломатичної підтримки, ... ані кредитів, ані постачання.»⁶ Багато уваги вождь білого руху приділяє з'ясуванню національного фактору, як він сприймався протагоністами відновлення цілісності Росії. А.Денікін дорікає союзникам за граванням з національними урядами, намаганням у певних ситуаціях протиставити їх добровольцям. Російський генерал залишається переконаним, що союзники грали в Росії у

свою гру, намагаючись скористатися скрутними обставинами, в яких опинилась країна, для нав'язування федералістських вимог. Прийняття їх, на думку Денікіна, призвело б до її розшматування⁷.

Дослідження стосунків Директорії УНР з Францією в умовах російського протистояння визвольним змаганням українців, дозволяє краще зрозуміти природу і специфіку зовнішніх втручань в українські справи, а також місце, яке відводилося Україні в стратегічних розрахунках французьких урядовців на європейському Сході.

Вивчення ролі російського фактору у взаємовідносинах України з державами Заходу в силу геополітичних обставин та історичних традицій виходить далеко за межі суто наукового інтересу. Воно набуває особливої актуальності і практичної значимості в сучасних умовах, коли курс на інтеграцію в європейські структури набув пріоритетного характеру.

Велику цінність для ретельного і об'єктивного дослідження проблеми мають колекції франкомовних документів доби визвольних змагань, що зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України) у м. Києві, більшість з яких досі не введені у науковий обіг. У фондах 3535, 3603-с, 3696 зберігаються документи, в яких представлені майже всі аспекти французької політики у східноєвропейському регіоні, зокрема в Росії і в Україні.

Фонд 3535 складається зі справ «Українського товариства прихильників Ліги Націй в Парижі» за 1923 – 1936 рр. Найбільший інтерес для висвітлення таких малодосліджених питань, як розбіжності у трактуванні принципу самовизначення націй з боку представників Франції і української громади Парижа представляють зосереджені тут Бюлетені товариства, що видавалися з 17 травня 1923 р. до 22 червня 1936 р. (справа № 3), та «Положення про Українське товариство Ліги Націй» (справа № 5).

Автор вважав за доцільне доповнити розвідки стосовно переговорів, які відбувалися між представниками французької військової адміністрації в Одесі і уповноваженими Директорії, матеріалами, що містяться у фонді 3636. У цьому фонді зберігаються документи, у переважній більшості франкомовні, які віддзеркалюють відносини офіційної Франції з українськими урядами доби визвольних змагань. У ньому представлені оригінали листів, поміток, резолюцій, підготовлених співробітниками українських дипломатичних місій у Франції та інших європейських країнах (Німеччині, Австрії, Швейцарії, Польщі, Румунії, Бельгії), а також

копії важливіших нот, звернень, відозв до французького та інших союзницьких урядів⁸.

Зокрема тут знаходиться український примірник (машинописний друк) вимог французького уряду до Українській Директорії, які під час переговорів 9 лютого 1919 р. в Одесі, озвучили начальник південного штабу в Росії полковник Фрейденберг (в тексті він помилково названий як Фрейберг) і представник французької місії при Директорії капітан Ланжерон, а також відповідні умови Директорії⁹.

Українські вчені Б.Гончар і Н.Городня досить повно відобразили цей фрагмент франко-українських контактів у своїх публікаціях, що ґрунтуються на англійських матеріалах¹⁰. В копії, що зберігається в ЦДАВО України (фонд 3696. - Оп.2. - Спр.9) згадуються деякі подробиці, які доповнюють уявлення про імперський характер французьких вимог до Директорії, зокрема, намагання підпорядкувати українські військові частини командуванню французів і Добровольчій армії А.Денікіна.

У документі, складеному французькою мовою, що є машинописною копією, міститься перелік 12 вимог:

- відставка членів Директорії соціалістів Винниченка і Чехівського, який очолював уряд УНР;
- тимчасова відставка Головного Отамана С.Петлюри, теж соціаліста, якого звинувачували в єврейських погромах;
- контроль французького командування над залізницею;
- контроль над фінансами;
- передача командування збройними силами французьким військовим.

Інші пункти доповнювали претензії французів на поширення свого впливу в Україні і використанні її для реалізації стратегічних завдань у східноєвропейському регіоні. Виходячи з цього, в документі містилися такі пункти:

- секретне визнання Директорії як уряду;
- у випадку взяття Києва радянськими військами український уряд мусить виїхати до Одеси;
- здійснення аграрної реформи, проте власники мають право на компенсацію за конфісковані землі.

Головне питання: визнання незалежності України передавалося на розгляд мирної конференції. Цей восьмий пункт французьких вимог представлений у справі № 9 фонду у такому формулюванні: «Питання суверенності української нації вирішується мирною конференцією». Якщо згадати, що в політичних

деклараціях «добровольців» питання самовизначення націй, що входили до складу Російської імперії, мусили вирішуватися загальноросійськими Установчими Зборами, стає зрозумілим, що міжнародного визнання УНР ні на Заході, ні на Сході не очікувалося.

Спеціальна умова передбачала поповнення галицької армії офіцерами російської Добровольчої армії. Цей пункт надавав можливість французам через російських «добровольців» впливати на галичан з тим, щоб завершити військові дії на користь свого союзника – Польщі.

Ще один пункт примушував український уряд активізувати військові дії з більшовиками і звернутися до Франції по допомогу у створенні армії і організації економічного, фінансового, воєнного і, навіть, політичного життя. Цікаво, що «прохання», з яким український уряд мусив звернутися до Франції, обґрунтовувалося представниками військової адміністрації тією особливою «довірою» до французів, яку вони заслужили своєю стійкою боротьбою і перемогою над ворогом, що примножило їхню «історичну славу».

Прийняття цих 12 пунктів, підкреслювалося в документі, є «обов'язковою умовою досягнення...позитивних результатів (conciliation sine que non) усіх інших переговорів з французькою стороною, яка задекларувала, що Україна залишається зоною її єдиного впливу і що вона веде переговори від імені усіх союзників і уповноважена ними на це»¹¹.

У свою чергу, умови, з якими виступили представники Директорії 9 лютого 1919 р., свідчили про певний ригоризм у ставленні до своїх опонентів. Десять пунктів, що містяться в машинописній копії українського документа, свідчать про бажання подолати важке становище, в якому опинилась УНР внаслідок зовнішніх втручань. Вони передбачали здійснення Антантою наступних дій:

- примусити поляків припинити війну з Україною;
- гарантувати Україні участь в мирній конференції на рівних умовах з іншими державами;
- війська Антанти в Україні не заперечують проти «скликання українського парламенту згідно законів Української держави»;
- українська армія зберігає свою незалежність; Антанта погоджується надавати їй допомогу технічними матеріалами та інструкторами, однак, вони не повинні бути росіянами, чи поляками.

У пропозиціях Директорії був наведений пункт, який мусив захищати інтереси українців на терені колишньої імперії: Антанта допоможе Українській республіці у відновленні українських колоній у Сибіру, на Далекому Сході (Амур) і Центральній Азії (Ташкент).

Один з пунктів передбачав, що Франція гарантуватиме демократичні порядки і соціальні реформи в Україні, надасть дозвіл мати українських представників у французькій штаб-квартирі (в тексті – в Генеральному Штабі), яка розташована у «французькій зоні України».

В документі містився заклик до французької адміністрації брати під своє командування українців, при умові, що вони дотримуються усіх вищезгаданих пунктів і висловлюють згоду на це.

У прикінцевій частині документа значна увага надавалася війні з більшовиками. Підкреслювалося, що французьке командування виявило «велику незгоду» із зонами військових дій. У цьому зв'язку повідомлялося, що український уряд вступає у війну з більшовиками не лише на території України, але і зовні її кордонів. У таких випадках, українські війська готові підпорядковуватися французькому командуванню при здійсненні військових операцій і діяти у згоді з іншими антибільшовицькими арміями, зокрема і армією Денікіна. При цьому Директорія висувала «одну єдину умову: щоб на українській території не знаходилася жодна іноземна армія, зокрема денікінська». В документі обумовлювалася необхідність зафіксувати в договорі, що «зоною дій української армії є уся територія Української республіки»¹².

О.Павлюк, автор розділу «Дипломатія незалежних українських урядів (1917 -1920) в «Нарисах з історії дипломатії України», з цього приводу слушно зауважив, що невдачу франко-українських переговорів зумовила й позиція Добровольчої армії. Без нормалізації відносин з Росією УНР було важко розраховувати на прихильне до неї ставлення Антанти й США. Проте йти на компроміс з Україною не були готові ані російські демократи періоду Тимчасового уряду, ані, тим паче, Добровольча армія чи Раднарком Леніна, які під різними гаслами розв'язали проти самостійної України війну. За таких умов нормалізації відносин можна було досягти лише шляхом успішного збройного захисту своєї незалежності, щоб примусити своїх противників з нею рахуватися й піти на укладення взаємоприйнятих угод. Саме цього й забракло Директорії¹³.

Нові звернення до союзників після припинення французькою стороною переговорів і виведення ескадри з Чорного моря у квітні 1919 р., відбулися під час роботи Паризької мирної конференції. В травні у французьку столицю з великими труднощами прибула об'єднана українська делегація, яка не отримала офіційного статусу. Її члени, представники інших українських місій тощо, брали участь в обговоренні питань, що безпосередньо стосувалися України і українсько-польського конфлікту.

Контакти українських місій з урядовими і політичними колами Франції та інших держав Антанти показано в матеріалах фонду 3603 (у радянські часи – секретному фонді 1709-с) за 1919-1921рр. «Делегація Української Народної Республіки в Парижі». Більшість представлених тут матеріалів подана французькою мовою і є друкарськими копіями оригіналів, надісланих у Міністерство закордонних справ Франції чи Канцелярію Голови Ради Міністрів. Вивчення їх дає підстави стверджувати, що головним предметом листування з французькими інституціями було не лише східногалицьке питання, а й широкий комплекс питань двосторонніх відносин з обговоренням ролі, яку б УНР могла відігравати в реалізації інтересів союзників на сході Європи, перш за все, у відсічі більшовицькій навалі. Це – копії матеріалів французькою мовою делегації Української Народної Республіки в Парижі (справа № 2 за травень 1919); листи воєнного аташе при петлюрівській делегації в Парижі про стан делегації та її фінансування (справа № 4 за 1920 р.); листування членів делегації Директорії з Міністерством закордонних справ (справа № 5 за 1921 р. та ін.).

Щодо російського фактору у контексті франко-українських взаємин, то тут, передусім, слід звернути увагу на машинописну копію листа Голови делегації Української Народної Республіки Г.Сидоренка Голові Мирної конференції в Парижі від 30 травня 1919 р.(пост Голови мирної конференції посідав прем'єр-міністр Франції Ж. Клемансо).

Сам Григорій Микитович Сидоренко (у деяких виданнях – Григорій Михайлович¹⁴ (1874 – 6.02.1924) – політичний діяч, дипломат і інженер. Перебував у партії соціалістів-самостійників. Був обраний наприкінці лютого 1917 р. членом Центральної Ради. З 29 лютого 1917р. – товариш генерального секретаря шляхів. У лютому – квітні 1918 р. мав посаду міністра пошт і телеграфу УНР. У 1919-1922 рр. займався дипломатичною діяльністю як посол УНР у Відні. Був включений до складу об'єднаної

української делегації на Паризьку мирну конференцію, у січні 1919 р. призначений Головою делегації.

Після 1922 р. Г.Сидоренко мешкав у Чехословаччині. Декілька місяців був директором української господарчої бібліотеки в Подєбрадах.

Причиною звернення Голови української делегації до Ж.Клемансо стала телеграма Найвищої союзницької ради уряду А.Колчака від 27 травня 1919 р., в якій він визнавався верховною владою Росії. У Франції розраховували, що це покладе край «російській смуті» і призведе до відновлення суверенітету верховної влади майже над усіма територіями колишньої імперії (за винятком Польщі, Фінляндії і Прибалтики). У зв'язку з цим Г.Сидоренко доводив до відома Голови мирної конференції, що «починаючи з моменту краху царизму український народ створив незалежну державу», що підтверджується «законодавчими та іншими юридичними актами, які відповідають волевиявленню українського народу».

Далі він перерахував серію конституційних заходів, які заклали юридичні підвалини незалежної Української держави. Зокрема, він привернув увагу Голови конференції до такої події, як вибори в «Конституційну Асамблею», які відбувалися «на підставі загального виборчого права, рівного, таємного і пропорційного». Саме на цих виборах, підкреслив Г.Сидоренко, більшість виборців висловились на користь незалежної Української держави.

Однак, відмітив він, «Конституційна Асамблея» (автор вживав саме цей термін в його французькій транскрипції – *l'Assemblée Constitutionnelle*), не змогла почати роботу у зв'язку з переворотом гетьмана Скоропадського.

Це було слушне зауваження, оскільки саме під тиском французької військової адміністрації в Одесі 14 листопада 1918 р. гетьман опублікував грамоту про федерацію України з Росією і курс на «єдинонеподільність»¹⁵. Це був той «федералізм», до якого французькі урядовці примушували і Директорію і на підставі якого вожді російського білого руху (А.Денікін) нищили українську державність.

Ураховуючи це, Г.Сидоренко доводив до відома французького урядовця, що «народ піднявся проти режиму гетьмана і у листопаді 1918 р., після перемоги, утворив Директорію, як суверенну владу Української незалежної республіки».

Далі він розповів про конституційні заходи, пов'язані із скликанням і роботою Трудового конгресу – «Конгресу робітників і

селян, який перетворився на Національну асамблею (l'Assemblée nationale) Української Демократичної республіки». Цей Конгрес, скликаний Директорією у січні 1919 р.в Києві, «одностайно виявив волю усього українського народу жити незалежно і суверенно». Крім того, продовжував Г.Сидоренко, на цьому Конгресі було урочисто ухвалено об'єднання двох українських республік, «Східної республіки, що виникла на українській території колишньої Російської імперії і Західної республіки, створеної на українських теренах колишньої Австро-Угорської монархії» (йшлося про злуку УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р.).

Ця велика преамбула передувала головному сюжету заяви українського дипломата. У ній доводилося, що «в наявний момент український народ веде запеклу боротьбу на два фронти: за відстоювання незалежності Об'єднаної Української республіки проти російських більшовиків», які намагаються відновити «старий стан», в якому тривалий час перебувала Україна і «проти поляків, які розв'язали війну з метою анексії західних територій і приєднання їх до Польщі»¹⁶. Г.Сидоренко від імені делегації Української республіки звертався з проханням до Голови Мирної конференції на предмет того, що коли Найвища рада дійсно визнає уряд Колчака, вона повинна узяти до відома «одностайну і тверду волю українського народу жити в незалежній Українській державі».

Голова української делегації підкреслював, що в російських політичних колах не відмовились від реставрації «старої Росії». Виходячи з цього, він наголошував, що «визнання Найвищою радою російського уряду не означатиме його легітимізації на українських територіях, де український народ утворив власну державу» і що «він вирішив захищати усіма силами свою незалежність і суверенність»¹⁷.

Треба нагадати, що демарш української делегації проходив в умовах фактичної руйнації УНР і встановлення більшовицької влади на ліво- і правобережній Україні. III з'їзд КП(б)У, який відбувся на початку березня 1919 р., проголосив курс на «швидке, рішуче і тверде здійснення економічної диктатури пролетаріату (експропріації капіталістів і поміщиків, передача всіх засобів виробництва і товарообігу у власність Радянської держави, суворий облік, введення трудової дисципліни...)»¹⁸. III Всеукраїнський з'їзд рад у березні 1919 р. затвердив конституцію УСРР, розроблену на основі конституції РСФРР 1918 р.¹⁹ Були здійснені кроки, спрямовані на зміцнення політичної, економічної і воєнної єдності

між УСРР і РСФРР. 4 травня 1919 р. пленум ЦК РКП(б) ухвалив запропоновані В.Леніним рішення про військову єдність республік. 18 травня це рішення було підтверджено на засіданні Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК). Нарешті, 1 червня 1919 р. за участю представників радянської України, Латвії, Литви, Білорусії вищий орган Російської Федерації ВЦВК на своєму засіданні ухвалив декрет про об'єднання радянських республік «для боротьби зі світовим імперіалізмом». Об'єднанню під керівництвом вищих органів РСФРР підлягали війська, промисловість, залізниці, фінанси, комісаріати праці. В результаті було укладено так званий «воєнно-політичний союз» радянських республік, який звів нанівець суверенні права України.

Водночас весною – влітку 1919 р. почався наступ на Україну Добровольчої армії А.Денікіна. 4 травня білогвардійці захопили Луганськ. 3 липня А.Денікін підписав так звану «Московську директиву» - наказ про наступ на Москву. На лівому фланзі наступу Добровольча армія через Курськ – Орел – Тулу мала завдання встановити контроль над Україною і звідти рухатися на Москву.

Спроби Червоної армії зупинити денікінські війська на території України не вдалися. Форсувавши Дніпро і захопивши Знамянку та Черкаси, білогвардійці повели наступ у двох напрямках: північному – на Київ, та південному, на Єлисаветград – Миколаїв – Одесу.

У розпал цих драматичних подій, коли війська УНР і ЗУНР намагалися зупинити «добровольців» і водночас ліквідувати більшовицьку владу на Правобережжі, з'явилося ще одне послання української делегації в Парижі Голові Мирної конференції від 16 червня 1919 р. за підписом Г.Сидоренка. У ньому питання суверенності української державності поєднувалися з вимогами до союзників дотримуватися принципів прав націй, які були задекларовані керівниками мирної конференції як спонукальні у розв'язанні проблем післявоєнного устрою.

Суть звернення знову ж таки зачіпала питання визнання уряду адмірала А.Колчака вже не тільки Найвищою міжсоюзницькою радою, але і представниками п'яти великих держав (Англії, Франції, Італії, Китаю, Японії) у їх телеграмі від 4 червня. Такий підхід, констатував український дипломат, «не узгоджується з принципами свободи і вільного самовизначення народів, а, навпаки, руйнує ці принципи».

Г.Сидоренко, доводячи думку української сторони, зазначав, що проект визнання уряду А.Колчака, як уряду усієї Росії, передбачає скликання Конституанти (Установчих Зборів) усієї Росії, в Москві. Згідно тексту телеграми і доведених фактів, повідомляв він, на них мусять бути розглянуті питання «автономії» балтійських, кавказьких народів, проте «зберігається повне мовчання» щодо України, Білої Росії (Білорусії) та інших держав, народжених на теренах колишньої Російської імперії. Саме ці сюжети, підкреслював Голова української делегації, «є змістовною частиною того обміну нотами, який відбувається між союзними державами і адміралом Колчаком»²⁰.

Аналіз листування і обміну нотами, повідомляв він, доводить, що «держави Антанти не тільки вважають за можливе, але навіть домагаються встановлення зверхності великоруського народу (*restaurer la suprématie du peuple grand – russe*) та його домінування через надання права вирішувати долю всіх інших націй колишньої Російської імперії». Глава української делегації в документі, адресованому французькому прем'єр-міністру і керівнику конференції, докладно розгорнув констатуючу частину. Він, по суті, виклав претензії, адресовані главам держав – переможниць багатьох представників визвольних рухів і новоутворених державних осередків на теренах колишньої імперії. Г.Сидоренко підкреслив, що, незважаючи на волевиявлення українського народу та інших поневолених народів, держави Антанти санкціонують уряд Колчака як уряд «усієї Росії», тоді, як він є «відверто великоруський за своїм складом і характером».

Український дипломат зосередив увагу на тому, що переможці зовсім не враховують утворення на теренах Росії незалежних держав, повертаються до ідеї скликання Конституційної Асамблеї усієї Росії, де великоруський народ, як найчисельніший, з самого початку матиме верховенство, отримає абсолютну більшість голосів²¹.

Офіційно Г.Сидоренко через Ж.Клемансо, як Голову Мирної конференції, звертався до усіх союзницьких держав. Однак більшою мірою послання було адресоване самому французькому прем'єр-міністру, оскільки Франція відіграла провідну роль в інтервенції на півдні України і в подіях, що розгорталися в Росії у зв'язку із заколотом чехословацького корпусу і «коронуванням» А.Колчака на посаду «Верховного Правителя Росії». Голова української делегації зауважував, що у той час, як Антанта надає широку допомогу Колчаку, Денікіну, фінам, полякам, румунам,

українська армія, позбавлена такої підтримки, була змушена не лише вести війну проти більшовиків, війну, яка виснажувала її сили, але і захищати кордони Української держави проти імперіалістичної агресії поляків і румунів. І ось тепер, підкреслював Г.Сидоренко, доля народу, якому не поталанило із заступництвом Антанти, фактично вирішена цими документами, адже в телеграмі П'яти, «адресованій Верховному Правителю, немає даже згадки про Україну». «Важко уявити собі, - писав український представник у Парижі, - що Союзники, які визнали право на самоврядування усіх переможених народів, зокрема народів Австрії, що розпалася, і навіть народів Туреччини, не визнають цього права за українським народом, який налічує близько 40 мільйонів мешканців». Тому зрозуміло, що український народ, спираючись на принципи свободи, рівності і вільного самоврядування ніколи не погодиться добровільно відмовитися від цього права.

Голова делегації попереджував, що український народ домагатиметься скликання своєї власної Конституанти і тільки її рішення матимуть для нього законну силу. Наприкінці він висловив припущення, що мовчання стосовно України не є остаточним рішенням союзників. Український дипломат дав зрозуміти, що українське питання має свою особливість і мусить бути розв'язане окремо²². У цьому документі Г.Сидоренка вже відчувалося певне безсилля, що відображало загальну ситуацію занепаду і розкладу Директорії УНР.

Отже, у першій половині 1919 р. Українська Народна Республіка потрапила в горнило запеклої боротьби з ворожими силами російської революції і контрреволюції. Директорія УНР робила відчайдушні спроби відстояти державну незалежність і самостійність, проголошені IV Універсалом у січні 1918 р. Втручання в українські справи з боку Франції, яка переслідувала свої стратегічні цілі у східноєвропейському регіоні, посилили драматизм ситуації. Українській Директорії через внутрішні неузгодженості і слабкість воєнного чинника не вдалося нейтралізувати орієнтацію французького уряду на російську Добровольчу армію і польських легіонерів. Зусилля української дипломатії знайти порозуміння з цього питання з французьким командуванням в Одесі і представниками союзницьких держав на мирній конференції, зокрема, прем'єр-міністром Франції Ж.Клемансо, виявились марними.

Українській Народній Республіці не вдалося здобути міжнародного визнання, що стало однією з причин поразки визвольних змагань. У нових історичних умовах у незалежній Україні, як і в країнах Заходу та в Росії, цей сумний досвід мусить враховуватися в реалізації прагнення європейських народів до добросусідства і розбудови демократичного та безпечного світу.

- ¹ Нариси з історії дипломатії України. – К., 2001. – С. 340-341.
- ² Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нарис політичної історії.-К., 1993. – С. 168, 179.
- ³ Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис. – К., 1999. - С. 596.
- ⁴ Kosyk V. La politique de la France à l'égard de l'Ukraine. Mars 1917 – Février 1918. – P., 1981. - S. 324, 276.
- ⁵ Див.: Русский архив. Архив русской революции. – Кн. 2. – Т. 3; Кн. 4. - Т. 7; Кн. 5. - Т.9.
- ⁶ Деникин А.И. Очерки русской смуты. – Кн. 2. Борьба генерала Корнилова. Авг.1917 - апр.1918. Минск, 2002. – С. 254.
- ⁷ Деникин А.И. Очерки русской смуты. – Кн. 4. Вооруженные силы Юга России. Распад Российской империи. Окт.1918 – янв.1919. – Минск, 2002. – С. 68.
- ⁸ ЦДАВО України. - Ф.3696. - Оп.2. - Спр.9. - Арк. 26 – 29.
- ⁹ Там само. - Арк.103 – 106.
- ¹⁰ Гончар Б.М., Городня Н.Д. Відносини між Францією та УНР (грудень 1918 – квітень 1919рр.) // Укр. іст. журн. – 2000. - № 2-3; Городня Н.Д. До питання про переговори та угоду між Директорією УНР та французьким командуванням в Одесі (січень – березень 1919р.) // Одесі – 200: Тези доповідей міжнародної науково-теоретичної конференції 6 – 8 вересня 1994 року. – Ч. 1. – Одеса, 1994.
- ¹¹ ЦДАВО України. - Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр.9. – Арк. 103-104.
- ¹² Там само. – Арк. 105 – 106.
- ¹³ Нариси з історії дипломатії України. - С. 345.
- ¹⁴ Мазепа І. Україна в огні і бурі революції. – К., 2003. – С. 205.
- ¹⁵ Солдатенко В.Ф. Українська революція... - С. 512.
- ¹⁶ ЦДАВО України. - Ф.3603. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.8 -9.
- ¹⁷ Там само. – С.9.
- ¹⁸ Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов и конференций. 1918 – 1956. –К., 1958. – С. 53.
- ¹⁹ Конституційні акти України. 1917 – 1920рр. – К., 1962. – С. 226-232.
- ²⁰ ЦДАВО України. - Ф. 3603. - Оп. 1. - Спр. 3. - Арк. 12.
- ²¹ Там само.
- ²² Там само. - Арк. 13-14.